

*Tidskrift för
politisk filosofi*

Nº 1 2024 — årgång 28

Bokförlaget *Thales*

↓ Recension

LINDE LINDKVIST:

Barnets mänskliga rättigheter: en introduktion

Lund: Studentlitteratur, 2022.

SEDAN 1 JANUARI 2020 är barnkonventionen svensk lag. I samband med processen som lett fram till den och kort efter inkorporeringen publicerades det av naturliga skäl flera böcker om hur detta skulle påverka barnets rättigheter i Sverige. Maria Grahn Farleys *Barnkonventionen: en kommentar* (2019) och Karin Åhman, Pernilla Leviner och Kavot Zilléns (red.) *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter* (2020), är båda skrivna av jurister och rättsvetare och fokuserar på hur konventionen ska tolkas samt implementeras i den svenska kontexten. Utöver dessa gavs exempelvis även Eva Segerströms *Barnets rättigheter: helhetssyn i praktisk och systematisk tillämpning* samt Lina Ponnerts (red.) *Barnkonventionen: forskning, teori och praktik* ut 2019. Dessa böcker bidrar till ökad förståelse av vad inkorporeringen betyder, och tydliggör vilka utmaningar som aktualiseras. Det visar på att det finns många aktiva forskare inom barnrättsområdet i Sverige, och att det i allra högsta grad är ett aktuellt ämne. Linde Lindkvists nyutkomna bok *Barnets mänskliga rättigheter: en introduktion* ger en annan infallsvinkel än den tidigare mer juridiska och tillämpningsfokuserade litteraturen.

Bokens huvudsakliga bidrag är dess förtjänstfulla kombination av bredd, nyanser och djup. Lindkvist drivs av övertygelsen att barnets rättigheter inte kan eller bör reduceras enbart till barnkonventionen, och inte heller enbart till juridiskt kodifierade dokument. Barnrättsdiskursen är rik och nyanserad – och ibland också en ganska brokig uppsättning idéer och drivkrafter med stark förankring i civilsamhället och även enskilda personer. Det gör den till så mycket mer än vad

som nu finns kodifierat i barnkonventionen. Boken bidrar således till en diskussion kring mer principiella frågor kring barnkonventionen och barnets rättigheter. Boken bidrar också bortanför barnrättsfältet, då flera av bokens diskussioner belyser styrkor och utmaningar som möter mänskliga rättigheter i allmänhet.

Boken är uppdelad i tre delar, där den första fokuserar på *I. Barn som rättighetsbärare*, den andra tillägnas diskussioner om *II. Barnets mänskliga rättigheter*, och den tredje fokuserar på *III. Skyldighetsbärare*. Bokens första del fokuserar på grundläggande, kritiska och klagörande diskussioner om vad det innebär att barnets rättigheter är just rättigheter, alltså legitima anspråk (ss. 14–16), men också vilka krav relationen mellan rättighetsbärare och skyldighetsbärare ställer på vuxna (ss. 31–32), likaväl som samhället de existerar i. Här positioneras utvecklingen av barnrättsfältet i relation till tidigare dokument (t. ex. Genevédéklarationen, ss. 27–29) och såväl historiska som samtida politiska ställningstaganden och händelser, samt olika centrala aktörer (t. ex. Save the Children, ss. 27–28) och andra konventioner för utsatta grupper (t. ex. CERD, CEDAW och CRPD, ss. 46–48). Dessutom diskuteras huruvida barnrättsdiskursen ska ses som någonting utöver människorättsdiskursen, eller som en del av den. Definitionen av vad ett barn är diskuteras och utmanas (kapitel 3), lika väl diskuteras människosyn (kapitel 4 och 6), barns förutsättningar för aktörskap och begreppet »barns» heterogenitet och barns olikheter – såväl som individer som i relation till de olika socioekonomiska förutsättningar barn över världen möter (kapitel 5). Del I avslutas med ett mer filosofiskt och existentiellt resonemang om huruvida vi alla är barn, vilket också berör frågor om hur vi ser på oss själva, på andra och på utvecklandet av mänskliga förmågor – och att vi kanske snarare är *human becomings* istället för *human beings* (kapitel 6).

I del II zoomar Lindkvist in på några specifika rättigheter barnet har enligt barnkonventionen. Han avgränsar sig till rätten till liv, överlevnad och utveckling (kapitel 8), rätten till delaktighet (kapitel 9), rätten till frihet från alla former av våld (kapitel 10), rätten till utbildning (kapitel 11) och rätten till tanke-, samvets- och religionsfrihet (kapitel 12). Lindkvists avgränsning till just dessa rättigheter kan tolkas som strategisk för huvudargumenten boken för fram. Samtidigt som flera av dessa rättigheter anses vara grundläggande för idén om

barnets rättigheter (kapitel 8 och 9 tar till exempel upp två av de fyra vägledande principerna: icke-diskriminering, barnets bästa, rätt till liv, överlevnad och utveckling, och rätten till att komma till tals) visar de, i ett jämförande perspektiv, på konventionens spretiga idé om vad ett barn är och vad barnets rättigheter kommer ifrån. I flera av kapitlen görs en idéhistorisk tillbakablick på tillkomsten av de olika rättigheterna och konventionsartiklarna med ett syfte att belysa och problematisera de filosofiska och politiska diskussionerna som föregick det slutliga resultatet. Det är också här som Lindkvist har möjlighet att betona att konventionen inte enbart är ett juridiskt dokument, men även politiskt och moraliskt.

I del III vänds fokus till de aktörer som på olika sätt har ansvaret att säkerställa respekten av barnets rättigheter, nämligen individen (kapitel 14), civilsamhället (kapitel 15), staten (kapitel 16) och det internationella samfundet (kapitel 17). Lindkvists djupa och breda förståelse av mänskliga rättigheter, inte bara som idéhistoriskt och filosofiskt fenomen, utan även som en institutionell praktik, bidrar till en nyanserad bild av olika aktörers och institutioners förutsättningar, möjligheter och begränsningar att agera skyldighetsbärare. I kapitlet om staten diskuteras till exempel för- och nackdelar med inkorporeringen i svensk rätt. Den som har läst boken från pärm till pärm, kommer förhoppningsvis nu att förstå Lindkvists tvekan till att ta ställning för- eller emot denna lagtekniska förändring. Att införliva och stärka barnets rättigheter görs inte genom att jurister tillämpar barnkonventionen i enskilda fall, det är en vision som främst kräver politisk handling av folkvalda politiker (s. 200).

I det sista kapitlet, 18, vilket är det år vi juridiskt sett lämnar barn- domen, ställer Lindkvist den nu till synes retoriska frågan »räcker mänskliga rättigheter?». Genom exemplet med det överlämnade klagomålet från unga klimataktivister till barnrättskommittén, *Sacchi et al. v. Argentina et al.*, diskuterar Lindkvist mänskliga rättigheters inbyggda begränsning i att möta vår tids stora samhällsutmaningar men också på möjligheten att använda konventioner och rättigheter på ett nytt och kreativt sätt.

Lindkvist är docent i mänskliga rättigheter från Enskilda Högskolan Stockholm och disputerad i mänskliga rättigheter vid Lunds universitet. Han arbetar nu på Institutet för mänskliga rättigheter,

Sveriges MR-myndighet. Lindkvist har i sin forskning framförallt fokuserat på tillkomsten av den allmänna deklARATIONEN för mänskliga rättigheter med särskilt fokus på rätten till samvets- och religionsfrihet, samt barns rättigheter. Lindkvists angreppssätt i denna bok är tydligt tvärvetenskapligt, han är en människorättsvetare med tonvikt inom historisk forskning – framförallt politisk idéhistoria – vilket framkommer på ett förtjänstfullt sätt. Denna balans, att ha en egen grundposition i ett fält som i övrigt präglas starkt av såväl tvär- som mångvetenskaplighet är en av flera stora behållningar med boken, och gör också att denna bok om barnets mänskliga rättigheter även är ett bidrag till såväl barnrättsdiskursen som MR-diskursen i stort.

Det märks tydligt att Lindkvist har en motivation och ett driv i att nyansera diskussionen om barnrätt i Sverige. Han engageras – och kanske även provoceras – av den, som han ser det, vanligt förekommande reduceringen av debatten om barns rättigheter till att enbart röra en diskussion om tillämpligheten och tillämpningen av barnkonventionen. Här sätter han fingret på något centralt, något som dock kanske framförallt är relevant i policy- och implementeringssammanhang snarare än i forskning, även om forskare ibland också kan behöva påminnas om de mer normativa rättighetsdiskussionerna. Han menar att ett problem med denna reduktion är att den lurar oss att tro att rättigheter enbart handlar om lagtekniska frågor. Det är också denna kritik som gör boken relevant för flera av denna tidskrifts läsare, eftersom han tar ett bredare grepp och ställer frågor såsom: »Vad går egentligen idén om barnets rättigheter ut på? Hur förhåller den här idén sig till andra närbesläktade begrepp såsom frihet, jämlikhet och framförallt idén om universella mänskliga rättigheter? Är verkligen formuleringarna av barnets mänskliga rättigheter som möter oss i barnkonventionen adekvata för vår tid och dess utmaningar?» Vidare förs kritiska resonemang om grunderna och förutsättningarna för exempelvis sårberhetsargumentet, autonomiargumentet och också det omvända – beroendeargumentet.

Ett av Lindkvists huvudargument är att barnkonventionen är ett »brokigt lapptäcke» av olika idéer om vad ett barn är och vad barnets rättigheter kommer ifrån. Det visar han genom att exempelvis belysa och diskutera tillkomsten av och motsägelserna i konventionens olika artiklar och som beskriver barnet som passivt, skört och omoget men

också som aktivt, deltagande och med egna behov och intressen. Ett annat viktigt argument är att barnkonventionen inte är detsamma som barns rättigheter. Här synliggör Lindkvist tydligt sin kritiska hållning till att konventioner om mänskliga rättigheter skulle vara lösningen på allt samt hans benägenhet att ställa obekväma och jobbiga frågor. Han argumenterar till exempel för att forskare och aktivister inom barnrättsfältet skulle dra fördel av ett intersektionellt perspektiv på barnkonventionen för att synliggöra att barn inte är en homogen grupp och det är inte bara för att barn är barn som de marginaliseras och diskrimineras (i t.ex. kapitel 5). Barn påverkas även utifrån sitt kön, etnicitet, sexuella läggning eller funktionsvariation. Barns rättigheter kan alltså i vissa aspekter ha ett starkare skydd genom andra konventioner. Han belyser även barnkonventionens (liksom de flesta MR-konventioners) inbyggda begränsning i att kunna hantera våra största samhällsutmaningar idag, såsom klimatförändringar, ekonomisk ojämlikhet, integration och utanförskap (s. 213). I och med dessa strukturella samhällsutmaningar är det svårare att ringa in vilka skyldighetsbärare rättighetsbärare ska rikta sina anspråk till. Om vi vill vidga normer och politisk vision kring barnets rättigheter, behöver vi, enligt Lindkvist, se bortom barnkonventionen.

Detta väcker frågor av såväl politisk som praktisk men även historisk samt normativ och filosofisk karaktär, vilket visar på spännvidden för boken. Sammantaget är dessa nyanserade och kritiska diskussioner ett välkommet bidrag till både barnrättsdiskursen och MR-diskursen generellt i Sverige eftersom diskussionerna också genererar en förståelse för mänskliga rättigheter och dess konventioner som föränderliga och töjbara. Lindkvist beskriver konventioner som levande dokument som ständigt kan och bör omtolkas.

I sitt språkbruk kombinerar Lindkvist utdrag från svenska barnsagor, personliga beskrivningar av sin egen barndom och hur barnkonventionen under hans uppväxt varit närvarande i hans egen familj samt en djup och bred förståelse av mänskliga rättigheter som ett tvärvetenskapligt fält. Detta skapar en blandning av ett intellektuellt, pedagogiskt, lustfyllt och varmt språk boken igenom. Det märks också att texten är utvecklad för och genom professionell undervisning inom högre utbildning. Både under dess tillkomst och nu som publicerad bok har *Barnets mänskliga rättigheter: en introduktion* inspire-

rat och inspirerats av diskussioner med studenter, exempelvis på den kurs om Barnets rättigheter som ges vid Enskilda Högskolan Stockholm, där Lindkvist tidigare var aktiv. Boken uppskattas mycket av såväl lektorer som studenter. Boken är skriven på svenska vilket innebär att den är ett välkommet bidrag till såväl kurslitteratur som facklitteratur på området barnets rättigheter, skriven ur ett icke-juridiskt perspektiv. Den är också vältajmad då många myndigheter, kommuner och regioner har ett stort behov och efterfrågan av kompetens kring barns rättigheter.

Även om boken är en introduktionsbok till området barnets mänskliga rättigheter, har den potential att även göra en tydligare positionering i en internationell kontext. Lindkvist hade kunnat vara tydligare i hur boken samspelar med den internationella litteraturen på området, speciellt kritiska barnrättsstudier vilket skulle ge läsaren en ännu mer aktuell kontext kring forskningsläget och göra bokens positionering ännu tydligare. Samtidigt är boken anpassad till undervisning, och kan således ses som såväl ett vetenskapligt som pedagogiskt bidrag. Avslutningsvis ser vi att boken kan komma väl till användning som diskussionsunderlag inom såväl ideell, offentlig som privat sektor, samtidigt som att den också identifierar områden där det behövs mer forskning. Det visar på dess relevans i såväl akademiska som samhällsrelevanta sammanhang.→

Johanna Ohlsson och Emma Sundkvist

Referenser

- GRAHN FARLEY, M. (2019) *Barnkonventionen: en kommentar*, Lund: Studentlitteratur.
- PONNERTS, L. (red) (2019) *Barnkonventionen: forskning, teori och praktik*, Lund: Studentlitteratur.
- SEGERSTRÖM, E. (2019) *Barnets rättigheter: helhetsyn i praktisk och systematisk tillämpning*, Lund: Studentlitteratur.
- ÅHMAN, K., LEVINER, P OCH ZILLÉN, K. (red.) (2020) *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, Stockholm: Norstedts Juridik AB.